

BOLDOG MAGÁNY
Matisz László írása SZŐKE SZABOLCSRÓL

A legjelentősebb írók, művészek miután rendet raknak magukban, felismerik a számukra egyetlen létező utat, beállítják az önmaguk és a valóság között elképzelhető viszonyulási módot, attól a pillanattól kezdve egy könyvet írnak, egy képet festenek, vagy ugyanazt a zenét játsszák. Készülhet bár külön kötetekben, sok vásznon és más-más címekekkel ellátva az új opus, a téma már mindig ugyanazon lényeg körül marad - ahogy azt a szellemi állandó determinálja. Talán a zenészeknek a legnehezebb hűségeseknek maradni, ugyanis az övék a legrapszodikusabb, legszenzitívabb nyelv, közlési forma, melyet ráadásul a sebesen változó stílusok, divatok is nyomás alatt tartanak. S ha a zeneművész nem alkalmazkodik a korszerűnek kialakított formulákhoz, irányokhoz, egyszer csak azt veszi észre - mint Szőke Szabolcs -, hogy egyedül van...

Szabolcsot - bár soha nem szerepelt saját neve alatt megjelenő produkcióival - három művészeti csoport tagjai követik, mint domináns, meghatározó, kreatív személyiséget: a Tin-Tin Quintet, az Ektar és a Hólyagcirkusz Társulat. Mindhárom formáció rendkívül következetesen kitart a korszakokat, földrészeket átívelő értékrend mellett, mely az archaikus, ősi kultúrák tiszteletteljes megidézésével mutat alternatívát a maiak számára. Alázatosan, csendesen elmondott példák ezek, egy gyökereitől, eredendő szellemi viszonyaitól elszakadt kor számára, a már szinte csak szórakozni hajlandó, trendkövető lények világában.

Szőke Szabolcs az idén volt hatvan éves; e tény egyúttal bő harminc éves színpadi jelenlétére is utal. (1978-ban szerepelt először a Kolinda együttes tagjaként.) Zenekarai és a tizenkét éve működő színtársulat mellett az első vonalban egyike, a képzőművészet sem tűnt el teljesen Szabolcs életéből. Májusban szinte észrevétlenül rendezett születésnap koncertjén mindhárom formációja, valamint vendégként a honi world- vagy etno-jazz számos kiválósága volt hallható-látható: Dész László, Dresch Mihály, Váczi Dániel, Fekete Kovács Kornél, Juhász Gábor, Lantos Zoltán, Horváth Balázs. Ők csupán kisebb - bár igen jelentős - hányada azoknak, akik az elmúlt harminc évben Szabolcs partnerei voltak. A koncert - nem meglepő - a nagy újralfedezések, zenei egymásra hangolódások okán rendkívül sikeres volt. Szabolcs külön kiemelte Dresch Misi reakcióját, aki - elmondása szerint - most értette meg őt igazán.

Ez utóbbi tények talán cáfolhatnák Szőke Szabolcs művészi magányosságát, de ennek lényegi természete az ő esetében sokkal mélyebben rejlik... Például az önmaga számára kitűzött feladatokban. Ezek közé tartozik Omar Khajjám költészetének zenei feldolgozása, dalok komponálása, hangszerelése, melyek méltó zenei közeget teremtenek a tiszta gondolatnak, s melyek a leghívebben tükrözik a minden korra érvényes bölcsességet. De ez utóbbi feladat nem kizárólag annyit jelent, hogy minél inkább közelíteni kell az autentikus török vagy arab zenéhez, mert az is előfordulhat, hogy bartóki harmóniák, játékos ritmusok, esetleg szabad-improvizatív zenei megoldások jelenítik meg világosabban a gondolat lényegét.

Vagyis ez utóbbit szolgálja Szőke Szabolcs zenéje, nem az önmagáért való zenét. Manapság, csupán ez az attitűd is külön utakra utal. A személyes hang, a konzekvensen felépített, önálló zenei világ, a műfaji kliséktől való függetlenség nem kevésbé. Szabolccsal folytatott beszélgetésünk során, törekvéseit illusztrálva a jazzből vett példájával John Coltrane-t említette, kinek játéka következetes irányt tartva, egy és megismételhetetlenként, már egyetlen szaxofonhang alapján azonosítható volt. Talán senki más nem volt képes úgy rögtönözni, hogy a végeredmény már-már kompozíciónak tekinthető - fűzi hozzá Szabolcs. Emiatt is az egyik legizgalmasabb kérdés számára a szabadság, azaz a szabadzene és a kompozíció aránya, vagy észrevétlen elegye; természetesen műfaji kötődések nélkül. Noha úgy érzi, választott hangszere, a balkáni eredetű gadulka kissé behatárolja mozgásterét (ez az instrumentum szabta meg zenei identitását). A hangszer, illetve a hang maga már jó ideje modernebb - például jazzmuzikusok alkotta zenei közegben - sem idegen test. Emiatt is mai, kissé kétes kimenetelű világzenei kísérletezések időszakában sok "nagynevű" külföldi zenész is próbálkozott azzal, hogy valami egzotikus színt vigyen új produkciójába a magyar muzikus hangzása által, de ezek rendre vállalatlan kompromisszumnak minősültek - teszi hozzá Szabolcs. Ennek dacára előfordult, hogy saját játékát hallotta vissza egy-egy idegen, manipulált hangfelvételtől. A mai technikai lehetőségek lassan az élő művészt is háttérbe szorítják...

Pedig Szőke Szabolcs önálló zenei világát nem csupán a gadulka hangja, pláne a hangszerszólók, de még csak nem is szerzeményei határozzák meg, hanem az előadás során létrejött atmoszféra; a régi, esetleg távoli kultúrák iránti alázat, a rétegződő, vagy egymásra reagáló zenei gondolatok, s persze a konkrét, a játék során egyre világosabbá váló valódi gondolati tartalmak. Az említett születésnap koncert is emelkedhetett szellemi szférába, mert bármely hangszere, szaxofon által, vagy akár a szordinós trombita által is az előbb sorolt zenei viszonyulás valósult meg.

Az viszont kétségtelen tény, hogy Szabolcs számára a gadulka több, mint hangszer. Észjárásának, értékrendjének, lelki tulajdonságainak közvetlen részévé vált az a megszólalás, melyet a szóban forgó eszköz segítségével tud. Nemcsak azért, mert az eredeti balkáni játékmódtól eltérő, saját játéktechnikát fejlesztett ki rajta (ezért nem is nagyon vállal tanítványokat), hanem mert a hangok metakommunikációja talán senki másnál nem

Vida Virág JÓKOR VOLTAM JÓ HELYEN interjú HOLB IBOLYÁVAL

Ha a magyarországi vidéki modern és kortárs táncélet keresztmetszetét vonjuk nagyító alá, elsőként olyan együttesek kerülhetnek fókuszba, mint a Markó Iván zajos távozását átvészelő, azóta új alapokon fejlődő Győri Balett, a színházzakadást megélt Szegedi Kortárs Balett, vagy a kicsit megkopott hírnevű, szebb napokat látott Pécsi Balett. Az elmúlt évtizedekben azonban feltűntek a vidéki kőszínházak mellett - vagy azok szárnyai alatt - működő, kortárs irányba tartó társulatok is. Az önálló vidéki táncgyűttestek kialakulásában az egyik alternatíva az adott kőszínházon belül lehetséges, a másik az intézményesült színházi rendszeren kívül alakuló, nem hivatásszerűen együtt dolgozó csoportokból jön létre. Az önállóságra törekvő színházi táncmozgatók közül kevésnek sikerül véglegesen kiemelkednie, különválnia vagy egyáltalán fennmaradnia; legtöbbjük visszasüllyed a szokványos színházi elvárások kissé egyhangú munkájába, melyben csupán társművészetként rendelődik alá a tánc az operettekben, operákban, musicalekben vagy egyéb táncos darabokban. Emellett azonban megerősödni látszik az egyre magasabb szakmai kvalitással bíró, technikailag, művészileg a professzionális társulatokat megközelítő amatőr együttesek rétege. Az ország második legnagyobb városában, Debrecenben amilyen hirtelen jött létre a Debrecen Balett - Csutka István, az akkori színházigazgató ötletére - 2002-ben, olyan váratlanul, egyetlen polgármesteri hivatali tollvonással meg is szűnt, 2006-ban. Pedig a vidéki polgári színházban a Szigeti Oktávia, később Egerházi Attila által képviselt art-jazz, és a kevésbé kísérletező, kortárs műfaj garanciát adhatott volna a sikerre. Csutka távozása után a kőszínházi repertoár az új vezetés (Csányi János, később a ma is igazgatói poszton lévő Vidnyánszky Attila) diktálta művészi irányvonal szerint, egészében változott meg, melyből nem maradt ki a legmagasabb magyar kortárs táncművészet sem - Horváth Csaba irányításával. A könnyedebb műfajokhoz szoktatott debreceni közönséget azonban "megviselte" a szélsőségesen markáns színpadi művészet, és Horváth csupán szűk befogadói réteget tudott megnyerni magának. Sokat elmond viszont az a magáért beszélő tény, hogy amikor a Nemzeti Színház Megyejárás programsorozatában, 2003-ban Debrecennek reprezentatív mintát kellett felmutatnia művészeti és kulturális életéből, a teljes estés táncesten három - nem hivatásos - kortárs táncársulat lépett színpadra a fővárosban. A Modern-Tánc-Játék Stúdió, a Mozgásteátrum és a Koré Company közül mára csak a Holb Ibolya vezette MTJS maradt fenn. A másik két együttes a koreográfusok távozása miatt hagyta félbe a munkát. A Modern Tánc-Játék Stúdió évente legalább két teljes estés előadással és számos repertoáron tartott korábbi munkával igyekszik kielégíteni az évek során kialakult népes közönségük igényeit. Holb Ibolya, a Magyar Táncművészeti Főiskola végzett modern tánc pedagógusa, Nívó-díjas táncpedagógus, tanítványaival és együttesével a TOSZ versenyek állandó díjazottja; munkáit hazai és külföldi fesztiválokon ismerik el Izraeltől Ciprusig. Debrecenben minden alkalommal eseményszámba megy premierjük.

Hogyan indult a pályafutásod?

• Pedagógiai asszisztensként, 1989-ben a debreceni Újkerti Nevelési Központba kerültem. Tizenkilenc éves voltam, tapasztalatlan, hátam mögött balett-alapokkal, néptáncudással, ritmikus sportgimnasztikai versenyzői múlttal. És mivel a Színművészetire készültem, a Debrecenben mára legendás emlékü Thúröczi György kezei alatt diákszínjátszóként tanultam drámát. Kézenfekvő volt, hogy a gyerekekkel is színházat, mesejátékokat csinálunk, amiben van egy kis zene, tánc. Ennek a munkakörnek akkor igazából még nem volt leírása. Az volt a feladat, hogy a gyerekek szabadidejét hasznosan töltsék ki. Véletlenül egy testnevelés tagozatos osztályba osztottak, ahol hét kislánnyal dolgozhattam. Az első év sikere után a művészet-centrikus igazgatóság támogatott és mindenben szabad kezet adott... azt hiszem ez volt az első sikerélmény, amely a pálya felé terelt...

Mikor alapítottad meg a saját együttesedet?

• Abban az évben, amikor Pinczés Pista a Sztárcsinálókat rendezte a Csokonai Színházban, 1992 körül. Magam is táncoltam a produkcióban. Eleinte három csoporttal a Vasutas Egyetértés Művelődési Házban működtem, eggyel pedig az Újkertben. 1993-ban béreltem először saját termet. Az oktatás, a képzés mindig szervesen együtt létezett nálam az együttesel, hiszen a legkiválóbb tanítványaim adják a mindenkori társulat összetételét. Van abban valami bizsergetően jó érzés, hogy magam neveltem ki a társulatomat. Más a viszony köztünk, családias, baráti - engem is formálnak ők, nem csak én adom át a tudásomat.

Hogyan ismerkedtél meg a modern technikákkal?

• Már gimnáziumban elkezdtem táncolni, ekkor még saját magunk kreálta táncokat készítettünk. Sok helyen felléptünk, de ez még nem volt több, mint a táncot kedvelő tizenévesek szárnypróbálgatása. Nem igazán volt lehetőség Debrecenben modern táncot tanulni.

annyira személyes, mint nála. Szabolcs ezen a hangon, ezen az egyedi rezonancián közvetít, beszél, közöl a legvilágosabban. Ez is magányának egyik magyarázata; mely szerint így, ilyen tartalmakról csak ő szól egyedül.

Ez utóbbit az elmúlt években megjelent két szólólemez érzéketlenül demonstrálja.

A közelmúltban egy kivétel adódott a tanítást, pontosabban partnerséget illetően. Némi technikai felkészítést követően Szabolcs egy brácsaművész hölgygel, Szász Annával sejtette meg az új lehetőségeket a duójátékban; egyebek közt Bartók 44 hegedűduójának általuk megpróbált gadulka-változatának hatására.

Decesebb kortársai számára szokatlan lehet, hogy Szőke Szabolcs hangszeres tevékenységeinek csöppet sem elhanyagolható részét képezi az utcazenélés. Évtizedek óta egyedül járja a világot ezzel a céllal; a kihívás kedvéért is. Az utóbbi években leginkább Olaszországban tart nyíltzűni koncerteket - nem csekély érdeklődést keltve az alkalmi közönség soraiban. Egy hangszermúzeum, vagy egy koncerthelyszín bejáratánál különösen a muzikusok figyelmét ragadja meg, akikkel ezt követően nem ritkán tartós kapcsolatok szövődnek. "A gadulka egyszerre jelenti számomra a magányosságot és a boldogságot" - vallja Szabolcs. Példaként említi a csak maguknak, vagy egészen szűk köreiknek játszók, tudásukat egymásnak átadó indiai muzikusokat, akiknek eszükbe sem jutott, hogy publicitáshoz jussanak és közönségsikert arassanak zenéjük által. Mégis mindenki tudta, hogy ki a legjobb; anélkül, hogy koncertek mennyiségével kellett volna igazolniuk saját jelentőségüket.

"Az ember a semmiből jön, és a semmiben tűnik el" - idézi Szabolcs Omar Khajjám egyik gondolatát. Az utcazenélés lélektani attitűdje hasonló ehhez - különösen, ha a teljesen ismeretlen muzikus a lehető legőszintébb hangján szólítja meg a másik teljesen ismeretlen embert. Előtte sem tudtak és utána nem tudnak majd semmit egymás létezéséről, mégis történt valami megismételhetetlen és fontos...